

VARIA

– KÖSZÖNTŐ –

BESZÉD LÁBADY TAMÁS TISZTELETÉRE,
A GAIZLER GYULA-EMLÉKÉREM ÁTADÁSA ALKALMÁBÓL¹

HÁMORI Antal OESSH*

„A szabadság csak az életre, az élet védelmére, az élet igénylésére irányulhat.”² (Dr. Lábady Tamás)

Lábady Tamás 1944. július 6-án, Baján született, 1968-ban summa cum laude minősítéssel avatták állam- és jogtudományi doktorrá, 1970-ben bírói kinevezést nyert, 1974-től – a bírói hivatása mellett – a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Polgári Jogi Tanszékén volt oktató, adjunktus, majd docens, 1988-ban az állam- és jogtudományok kandidátusa, 1989-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának címzetes egyetemi docense lett. 1990-ben az Országgyűlés alkotmánybíróvá választotta, az Alkotmánybíróságnak helyettes elnöke is volt. A Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának – 1996-os létrejöttétől – oktatója, a Magánjogi és Kereskedelmi Jogi Tanszék egyetemi docense, jelenleg címzetes egyetemi tanára. Címzetes kúriai bírói rangot is kapott, a Pécsi Ítéltábla nyugalmazott elnöke. A polgári jog, ezen belül a családjog kiváló tudósa, az életvédelmi jog kimagasló képviselője. Több ciklusban volt a Magyar Tudományos Akadémia Közgyűlésének doktor képviselője, tagja volt az új Polgári Törvénykönyv Kodifikációs Szerkesztőbizottságának és Operatív Szakmai Bizottsá-

¹ Elhangzott a Magyar Bioetikai Társaság Közgyűlésén, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Szent II. János Pál pápáról elnevezett dísztermében, 2015. szeptember 18-án.

* A Magyar Bioetikai Társaság elnökségének tagja.

² Ld. LÁBADY Tamás: Szabadságra elhívatva az életért. In: HÁMORI Antal – ROJKOVICH Bernadette – SZILÁGYI Szilvia (szerk.): *Szabadságra elhívatva az életért* (A Magyar Katolikus Családegyesület Életvédő Fórum, az Ökumenikus Életvédő Alapítvány és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem által Budapesten, 2006. szeptember 25-én, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának II. János Pál pápáról elnevezett dísztermében rendezett konferencia előadásai). Budapest, Magyar Katolikus Családegyesület, 2007. 62.

gának is. Közel félévszázados tudományos szolgálatát – tanítványainak és kollégáinak a szeretete által övezve – a 60. és a 70. életévének betöltése alkalmából kiadott nagyon színvonalas kötetekben található életrajzi adatok, bibliográfiák és a Magyar Tudományos Művek Tárában rögzített művei is mutatják (több mint száz írása – közöttük több könyv és könyvrészlet – jelent meg magyar és idegen nyelven, előadásiban és írásaiban állandóan érinti a jog és az etika határterületeit).³ A magyar magánjog (polgári jog) általános része című, rendkívül értékes, számos kiadást megélt – bioetikai kérdéseket is felvető – tankönyvén⁴ jogászgenerációk nőttek fel.

Lábady Tamás tagja a Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Bizottságának, alapítója és szerkesztőbizottsági elnöke a Bírósági Döntések Tára című, havonta megjelenő folyóiratnak.

1999-ben a Magyar Köztársaság elnöke Lábady Tamás részére „A Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje a Csillaggal” kitüntetést adományozta. 2006-ban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karán „Pro Facultate” kitüntetésben részesült. 2011-ben a Deák Ferenc-díj kitüntetettje, és tehetséggondozó szolgálatát az Országos Tudományos Diákköri Tanács Mestertanár Aranyéremmel ismerte el. 2012-ben elnyerte a legmagasabb igazságügyi kitüntetés, a Juhász Andor-díj arany fokozatát; a Magyar Ügyvédi Kamara elnöksége a „Jog szolgálatában” kitüntetést adományozta részére, és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Jog- és Államtudományi Karának Emlékérmét is átvehette. 2013-ban Pécs Megyei Jogú Város Közgyűlése a jogtudomány területén elért kiemelkedő teljesítményéért „Pro Communitate” emlékéremmel tüntette ki.

2015-ben a Magyar Bioetikai Társaság elnöksége – első alkalommal – Lábady Tamásnak – az élet védelmében kifejtett szolgálatáért – adományozza a Gaizler Gyula-emlékérmét.⁵

Lábady Tamás életvédő szolgálatát alkotmánybíróként is megélhette; mind a halálbüntetés alkotmányellenességéről szóló 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz, mind pedig a két abortusz-döntéshez, a 64/1991. (XII. 17.) AB határozathoz és a 48/1998. (XI. 23.) AB határozathoz – megismerendő – véleményét fűzött.⁶

³ Ld. pl. NOCHTA Tibor – BÖLCSKEI János (szerk.): *Emlékkönyv Lábady Tamás 60. születésnapjára tanítványaitól*. Budapest, Szent István Társulat, é. n. 509–515.; CSEHI Zoltán – KOLTAY András – LANDI Balázs – POGÁCSÁS Anett (szerk.): *(Lex Cathedra et Praxis. Ünnepi kötet Lábady Tamás 70. születésnapja alkalmából*. Budapest, Pázmány Press, 2014. 13–14.

⁴ LÁBADY Tamás: *A magyar magánjog (polgári jog) általános része*. Budapest–Pécs, Dialóg Campus, 2002. 3. (javított), bővített kiadás 257., 289–290.

⁵ Ld. a Magyar Bioetikai Társaság Elnökségének 2015. június 17-ei, a Gaizler Gyula-emlékérem adományozásáról szóló határozata. A Magyar Bioetikai Társaság „Gaizler Gyula emlékérem” – 2015. évi – alapításáról szóló okirat alapján a díj évente egy alkalommal legfeljebb két díjazottnak adományozható. Az Elnökség döntése, hogy az első alkalommal egy személyt tüntet ki. A Gaizler Gyula-emlékérmét Dr. Lábady Tamás részére Dr. Gaizler Gyula lánya, Nyékyné Dr. Gaizler Judit, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Információs Technológiai és Bionikai Karának volt dékánja adta át.

⁶ Ld. e beszéd mellékleteként.

Lábady Tamás nemcsak az „erkölcsi szörnyeteg bűnöző”⁷ élete és emberi méltósága mellett állt ki, hanem alkotmánybíróként egyedül ő foglalta írásba, hogy a még meg nem született embernek is alanyi joga van az élethez, a megfogant magzat is jogalany, alkotmányjogi értelemben is ember, megilleti őt az alanyi jogi jogvédelem, a művi abortusz alkotmányellenes!

Lábady Tamás élet- és családvédő szolgálatát konferenciáinkon és kiadványainkban is megtapasztalhattuk;⁸ a *Szabadságra elhivatva az életért* című, 2006. szeptember 25-ei konferencián tartott előadásában például így fogalmazott: „Az a kultúra és az az állam, amely a gyakorlatilag korlátlan abortuszhoz, sterilizációhoz, eutanáziához, eugenikai módszerekhez folyamodik, a szabadság ellensége, mert egyedül csak az élet pártján álló felfogás szabad. Igazán szabadnak lenni tehát azt jelenti, – és ez Tacitus 19 évszázaddal ezelőtt feltett kérdésére a végleges felelet – hogy képesek vagyunk az életet választani, az Életet, azaz a második isteni Személyt, aki maga az Élet, s a Szentháromság misztériumából következően maga a Szeretet.”⁹

Lábady Tamás több évtizedes, kiemelkedő életvédő szolgálata, tudósi munkássága rendkívüli mértékben, igen termékenyen hatott és hat az életvédő etikai, bioetikai, jogi és teológiai gondolkodásra, alkotmánybírói véleményei és szakirodalmi alkotásai, tudományos előadásai óriási hatással vannak az élet védelmére. Istennek legyen hála érte! Szívvel kívánjuk, hogy elnyerje jutalmát érte!

Lábady Tamás alkotmánybírói véleménye

Lábady Tamás alkotmánybíró a 23/1990. (X. 31.) AB határozathoz – Tersztyánszky Ödön alkotmánybíróval közösen – fűzött véleményében megfogalmazta:

- „1. Az emberi jogokról szóló nemzetközi egyezmények elismerésével Magyarország kötelezettséget vállalt az általános emberi jogoknak, mint alapvető értékeknek az elismerésére. Az Alkotmány 7. § (1) bekezdése értelmében a Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját.
2. A hatályos nemzetközi jog emberi jogi dokumentumainak kiindulópontja az emberi méltóság. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya »az emberi közösség valamennyi tagja veleszületett méltóságáról« szól, és az emberi méltóságot a jogok végső forrásának tekinti akkor, amikor arra a felismerésre utal, hogy »az emberi jogok az emberi lény veleszületett méltóságából erednek«.
3. Az emberi méltóság, mint a személyiség integritása, az emberi étellel együtt az emberi lényegét jelenti. A méltóság ember voltunknak és értékünknek

⁷ Ld. 23/1990. (X. 31.) AB határozat, Dr. Sólyom László alkotmánybíró párhuzamos véleménye 3. pont.

⁸ Ld. pl. LÁBADY Tamás: Életjog – Haláljog? *Magyar Bioetikai Szemle*, 14., 2008/1. 3–6.

⁹ Ld. LÁBADY (2007) i. m. 62.

főlemelő és feltétlen tiszteletet parancsoló volta, emberi lényegünk rangja. Ugyanúgy a priori érték, mint az élet és a létezés emberdimenzióját fejezi ki. Emberlét és emberi méltóság egymástól elválaszthatatlanok. Mindkettő az ember elidegeníthetetlen, immanens, lényegi sajátja. Létezésre méltónak lenni: emberségre való méltóságot jelent, így külön-külön az emberi élet és az emberi méltóság tulajdonképpen kezelhetetlenek.

4. Az ember létezése és méltósága, mint maga az emberi egység, valójában nem is jog, mert az emberi lényeg a jog számára tulajdonképpen transzcendens, azaz hozzáférhetetlen. Az emberi jogok katalógusában és a modern alkotmányokban az emberi élet és méltóság ezért elsősorban nem is mint alapjogok, hanem mint a jogok forrásai, mint jogon kívüli értékek szerepelnek, amelyek sérthetetlenek. E sérthetetlen értékek tiszteletben tartásáról és védelméről kell a jognak gondoskodnia.

Ez a védelem – és csakis ez – viszont már a jog dimenziója. Az itt belépő jog különféle terebélyű „tilalomfákat” és garanciákat állít fel mindenki számára, így az állam számára is.

5. Az Alkotmány 54. §-ának (1) bekezdése tehát akkor, amikor az élethez és a méltósághoz való veleszületett jogokat tételezi – figyelemmel az Alkotmány 8. § (1) bekezdésében írt sérthetetlen és elidegeníthetetlen jelzőkre is –, olyan, a jogi értékeket is megelőző kategóriákról rendelkezik, amelyek a lehető legteljesebb jogi oltalomban kell, hogy részesüljenek és amely értékekkel szembeni követelmények – mint valóságos jogi tilalmak – korlátlanok, vagyis az államot is kötik. Az állam tehát azért nem foszthatja meg büntető hatalmánál fogva az embert az élettől és az emberi méltóságtól, mert a halálbüntetéssel az Alkotmányban védett fenti értékeket önkényesen átrendezi. Önkényesen: mert az emberi lét és méltóság az értékek rangsorában minden értéket megelőz, itt az emberi jogok forrásáról, eredőjéről és alapjáról, azaz a jog által is sérthetetlen és elidegeníthetetlen értékekről van szó. A halálbüntetés ennek folytán önkényes, és ezért alkotmányellenes.
6. Mivel az Alkotmány 54. § (1) bekezdése az élettől és az emberi méltóságtól való önkényes megfosztást tilalmazza, az Alkotmány szerint kell, hogy maradjon tere a nem önkényes megfosztásnak is. Ezért nem állítható, hogy az élettől való minden megfosztás fogalmilag jogtalan, azaz önkényes.

Az élettől való megfosztás csak jogi síkon nem történhet meg, de az ugyanolyan értékrendek – azaz a más ember léte és méltósága – egymással már versenghetnek. A jog ebben az esetben már nem az értékeket rendezi át, hanem helyzeteket rendez: a jogos védelemnél, vagy más, nem önkényes megfosztás esetében nem a halálbüntetés jogát ismeri el, hanem a nem önkényes védekezés minőségét oltalmazza az önkényességgel szemben.”

Lábady Tamás alkotmánybíró a 64/1991. (XII. 17.) AB határozathoz fűzött véleményében, amelyet mindenkinek meg kellene ismerni, így fogalmazott:

„A határozat érdemi rendelkezésével, a terhességmegszakításról szóló jogszabályi rendelkezések alkotmányellenességének a megállapításával és megsemmisítésével egyetértve, az a véleményem, hogy e jogszabályok tartalmilag is alkotmányellenesek.

1. Nem osztom a többségi álláspontot tükröző határozatnak azt a megállapítását, hogy a magzat jogalanyiségének a kérdése alkotmányértelmezéssel nem dönthető el. Ez az álláspont lehetőséget lát arra, hogy a törvényalkotó a magzat jogi státuszát az ember jogalanyiségától eltérően minősítse. E szegregációnak azonban alkotmányos alapja nincs.
2. Kétségtelen, hogy az Alkotmány az ember normatív fogalmát kifejezetten nem határozza meg. Nem ad kifejezett eligazítást az emberi élet kezdetét, de az emberi élet végét, a jogalanyiség megszűnését illetően sem. Ahogy azonban ezt a többségi álláspontot kifejező határozat helyesen tartalmazza, az »ember«-fogalom a történelmi fejlődés során a különböző – filozófiai, etikai, erkölcsi, természettudományos, természetes – emberfogalmak mellett normatív értékűvé is vált. Ha pedig az »ember«-fogalom normatív fogalom, az nem eshet kívül az Alkotmány, az ország alaptörvénye normavilágán, annak alkotmányos helyét az Alkotmánybíróságnak az Alkotmány értékrendjében – és pedig alkotmányértelmezéssel – meg kell találnia.
Ha ugyanis az Alkotmánybíróság azt állapítja meg, hogy a megszületett ember (a köldökzsinór elvágásától) bizonyosan jogalany (márpedig az), akkor ezt a megállapítást is alkotmányértelmezéssel teszi. Mint ahogy azt is, hogy a jogképesség a klinikai vagy a biológiai halál beálltáig áll-e fenn (ennek pl. az eutanasia alkotmányellenessége szempontjából jelentősége lehet). Az Alkotmánybíróságnak tehát az ember jogalanyiségának kezdetét és végét, a jogi ember-fogalom teljességét az Alkotmány alapján értelmeznie kell.
3. A többségi határozat szerint az ember biológiai (filozófiai, erkölcsi, természetes) és jogi fogalma között kezdetben nem volt feszültség, a különböző ember-fogalmak egymásnak megfelelőek, a természetes és jogi ember-fogalom egybeesett. Nézetem szerint a természettudomány fejlődése nem adhat alapot arra, hogy a jog normativitása ezt a természetes megfelelést és egybeesést kétségbe vonja.
A természet- (és szellem-) tudomány által szolgáltatott érvrendszerrel, azaz az ember biológiai és »természetes« fogalmától tehát az »ember«-fogalom normatív felfogása nem szakadhat el akkor sem, amikor az Alkotmánybíróságnak értelmeznie kell, hogy az Alkotmány 54. § (1) bekezdése alapján embernek, azaz jogalanynak kell-e tekinteni a magzatot. Ehhez az értelmezéshez pedig az orvostudomány mai eredményei és a modern biológia (genetika) korábbihoz képest minőségileg új – és végérvényes – megállapításai megkerülhetetlenek.
4. A formális jogi gondolkodást, az ember jogi státuszára vonatkozó normatív értelmezést befolyásoló, néhány évtizede még valóban problematikus természettudományos dilemma mára már egyértelműen eldőlt. Tudjuk, hogy az ember a női és férfi ivarsejtek egyesülésétől kezdve genetikailag

befejeződött egyén, emberi individuum. A magzatfejlődésben az ontogenezis nem ismétli meg a filogenezist, a magzat minden kétséget kizáróan a »human species«-hez tartozik. Az emberfejlődés a fogamzástól kezdve kontinuuus, az nem tagolódik szubhumán és humán fázisokra.

A genetikusan meghatározott »ember« ismérv eszerint éppúgy magába foglalja a születés előtti (magzati) létet mint az egységes, megbonthatatlan biológiai folyamat integráns részét, miként a születéstől a halálig ívelő létezés dimenzióját.

A magzat tehát biológiailag ember, és nem dolog, nem tárgy; genetikailag befejeződött egyén: individuum; az egyedi emberi élet pedig a fogantatás és a biológiai halál közötti egységes folyamat.

5. A születés előtti (a méhen belüli és kívüli) magzati életnek azért nincs (nem lehet) külön jogi státusza, mert a biológiai kontinuitáshoz képest a születés mesterséges, ugyanakkor önkényes normatív határvonal. Az a tétel ugyanis, hogy a magzat a női szervezet integráns része, ma már genetikailag, élettanilag és morfológiailag sem igazolható. A magzat önálló, az anyától különböző egyedi emberi személy, önálló szív-működéssel, keringési és idegrendszerrel és individuális jegyekkel.

Ha a jog különböztethetne az emberi élet születés utáni és előtti fázisai között, sőt ez utóbbin belül esetleg tovább artikulálhatna például aszerint, hogy képes-e már a magzat a méhen kívüli életre vagy sem, illetőleg aszerint, hogy a magzat milyen távol vagy közel van a születéshez, genetikailag egészséges-e, vagy károsodott stb., akkor – elvben – ugyanezt a normatív megkülönböztetést – akár azonos szempontú ismérvek alapján is (csecsemő életképessége, születés utáni időhatár tűzése, életminősége, tudati, egészségi állapota stb.) – a már megszületett ember vonatkozásában is megtehetné. Ez pedig apartheid normatív ember-fogalom kialakításához vezetne.

A többségi határozatban megfogalmazott az az egyébként kikezdhetetlen érv, hogy az Alkotmány szerint nem lehet semmit sem visszavenni az ember eddig elért jogi pozíciójából, itt azért nem segít, mert a jogalanyiség kezdetét, a személylé minősítést, azaz a normatív ember-fogalom körüli vitát az Alkotmány kifejezett rendelkezéssel nem dönti el. Csak arról rendelkezik, hogy az ember feltétlenül jogképes, továbbá élete és méltósága érinthetetlen. A születéssel (az anyatesttől való elválással) már mindenképpen fennálló emberré, személylé minősítés azonban törvényhozói, illetőleg alkotmánybírói alkotmányértelmezéssel dől el.

6. A kontinuuus emberfejlődésben kétségkívül egy minőségi változás a születés. Ez azonban az emberi élet értéktartalma szempontjából semmi esetre se lehet alapja egy eltérő, másfajta normatív rendelkezésnek. Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése az emberi életet és méltóságát részesíti abszolút védelemben és nem az anyatesttől elvált emberi életet.

Kétségtelen, hogy az Alkotmány idézett rendelkezése »veleszületett« jogokról beszél. A veleszületett jogként koncipiált élethez és méltósághoz való jog azonban nyilvánvalóan nem a már megszületett (világra hozott) emberi

lény alanyi jogait jelenti, hanem azt, hogy az embernek velekeletkezett, létezésénél fogva őt megillető, tehát létéből, embervoltából eredő (azaz nem derivált, hanem ipso facto) alanyi jogai vannak. Minthogy pedig a magzat biológiailag (genetikailag) kétségkívül az emberi fajhoz tartozik, tehát normatív sem lehet dolog (azaz fizikai értelemben vett testi tárgy), hanem személy, vagyis jogalany (és nem jogtárgy), a fogamzás pillanatában keletkezett ember (magzat) élethez való joga a megszületéshez való alanyi jogként normativizálódik. Semmiféle normatív alapja nincs tehát annak, hogy a jogalanyiságot és ezzel a szubjektív alanyi jogokkal való felruházást a születéshez (a köldökzsinór elvágásához) kössük.

7. Az Alkotmány 56. §-a alapján a Magyar Köztársaságban minden ember jogképes. Mivel a magzat: ember, nem a születés a kezdőpontja a jogalanyiságnak, hanem a fogamzás. Aki megfogant, az jogképes; emberi létéből és méltóságából fakad alanyi joga a megszületéshez.

A magzat tehát nemcsak genetikailag, biológiailag (és erkölcsileg), de jogi, alkotmányos értelemben is ember, jogalany, s így jogi pozíciója, emberi státusza, azaz alkotmányos jogállása az Alkotmány 54. § (1) bekezdése alá integrálódik.

8. A halálbüntetés alkotmányellenességét megállapító AB határozathoz [23/1990. (X. 31.) AB határozat] fűzött párhuzamos véleményünkben – Tersztyánszky Ödön alkotmánybíróval – arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében írt, »az élethez és emberi méltósághoz való jog« valójában nem is jog, mert az emberi lényeg a jog számára voltaképpen transzcendens, hozzáférhetetlen. »Az élethez és méltósághoz való jog« tulajdonképpen csak imagináriusan létezik. Emberi élet és méltóság ugyanis a jog »előtt« létező értékek, ezek elválaszthatatlan egysége az ember elidegeníthetetlen, immanens, lényegi sajátja, így ezek nem mint alapjogok, hanem mint a jogi értékeket megelőző kategóriák, az alanyi jogok forrásai szerepelnek az emberi jogok katalógusában és a modern alkotmányokban.

Márpedig ez az emberi életről és méltóságról vallott a priori értékszemlélet egyfelől azt jelenti, hogy az emberi élet jogi védelmét illetően sem különböztethetünk születés előtti és utáni szakaszok között, másfelől pedig azt, hogy az állam nemcsak büntető hatalmánál fogva nem foszthatja meg az embert életétől és méltóságától, hanem semmiféle egyéb jogi eszközzel, így az »abortuszjoggal« sem, mert itt a jog által is sérthetetlen és elidegeníthetetlen (nőre, anyára, házastársakra, államra át nem ruházható), tehát jogi eszközökkel érinthetetlen értékekről van szó.

9. Az anya személyiségi (önrendelkezési) jogaként posztulált »abortuszjog« a magzat alkotmányos jogaival konkuráló jogként kezeli az anya személyiségi jogait, amelyek a magzati élet védelmét korlátozzák (korlátozhatják). Csakhogy itt az emberi életről, azaz a jog által is sérthetetlen és korlátozhatatlan értékekről van szó. Az élet ugyanis mint a jogi értékek előtti érték az alanyi jogoknak (így a személyiségi jogoknak is) az alapja és eredője. Ezért operál itt a jog – és az Alkotmány – az elidegeníthetetlen,

sérthetetlen, csorbíthatatlan, érinthetetlen stb. [Alkotmány 8. § (1) bekezdés] principiumokkal. Konkuráló jogok csak azonos értékskálán helyezkedhetnek el. Egy alapvetőnek tartott érték – éppen a jogi normativitás hiánya miatt – nem kerülhet akár még általánosított jogi értékekkel sem (általános személyiségi jog, anya önrendelkezési joga) kollízióba.

Mivel az emberi élet ténye alapja és feltétele a jogalanyiség (és az alanyi jogok) megjelenésének, és mivel az élet értékteljességet kifejező fogalom, az emberi élet totalitásához egyébként hozzátartozó jogi (rész) értékek nem versenghetnek az egészszel. Az anya személyiségi joga tehát nem korlátozhatja a magzat megszületéséhez való jogát, mert ez a korlátozás a magzatnak mint emberi életnek az elpusztítását, azaz az élettől való önkényes megfosztását jelenti.

Az indítványokkal támadott, a terhességmegszakításról szóló jogszabályi rendelkezések tartalmilag ezért alkotmányellenesek [Alkotmány 8. § (2) bekezdés].

10. Az ember élete csak egy másik ember életével konkurálhat. Az Alkotmány 54. § (1) bekezdése csak az élettől való önkényes megfosztást tilalmazza. Nyilvánvalóan nem önkényes az élettől való megfosztás, ha egymással ugyanazok az értékek versengenek, ha a jognak az életek közötti választásról kell rendelkeznie. Ha egy emberi élet veszélybe sodródik, s az csak egy másik élet feláldozásával menthető meg (pl. az anya élete méhen kívüli terhesség esetén a magzat megölésével), az élettől való megfosztás önkényességét az életmentési cél oldja fel. Itt a jognak jogellenességet kizáró, azaz mentesítő okot kell szabályoznia (amely nem jelent alanyi jogot az ölésre). A meghozandó törvényi rendezésnek ezt a nem önkényes minőséget kell szabályoznia és megfelelő jogi garanciák közé szorítania.”

Lábady Tamás alkotmánybíróként a 48/1998. (XI. 23.) AB határozathoz fűzött véleményében pedig – szintén egyedül és megkerülhetetlenül – így folytatta:

- „1. Az Alkotmánybíróság 64/1991. (XII. 17.) AB határozatához fűzött párhuzamos indokolásomban (ABH 1991, 323-327.) kifejtettem, hogy az akkor hatályos abortuszra vonatkozó jogszabályi rendelkezések alkotmányellenességének megállapításával és megsemmisítésével nem a többségi határozatban kifejtett indokok alapján, hanem azért értek egyet, mert álláspontom szerint az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében foglalt rendelkezésből a méhmagzat élethez való jogának feltétlen elismerése és az államnak a nasciturusra is kiterjedő abszolút életvédelmi kötelezettsége következik. Ezt a hatályos Alkotmány alapjogértelmezésén alapuló álláspontomat változtatlanul fenntartom.

Meggyőződésem szerint a magzati életnek az emberi élettől eltérő jogi minősítésére a törvényhozónak nincs alkotmányos lehetősége, mert a magzatot – akár az anyatestben van, akár azon kívül, mesterséges körülmények között – fogantatásának pillanatától kezdve embernek, vagyis jogalanynak, jogképes személynek kell tekinteni, amiből következik, hogy a méhmagzatot az élethez való jog anyjával szemben is megilleti. Az Alkotmány

54. § (1) bekezdése szerint a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelytől senkit nem lehet önkényesen megfosztani. Az Alkotmánybíróság értelmezése szerint az élethez és a méltósághoz való alanyi jog abszolút jog, azaz korlátozhatatlan és redukálhatatlan, vagyis a jog által érinthetetlen alapjognak minősül. Mivel a magzat biológiailag ember, genetikailag befejeződött emberi individuum, és mivel a »veleszületettség« – a nemzetközi egyezmények szóhasználata (»inherent right to life«, »droit inhérenta la vie«, »angeborenes Recht auf Leben«) szerint is – nem születéssel szerzett, hanem elidegeníthetetlen, az emberrel »velekeletkezett«, azaz létéből, ember-voltából eredő jogot jelent, az Alkotmány alapján semmivel sem igazolható, hogy a még meg nem születettnek nincs emberi méltósága és joga az élethez. Ezért véleményem szerint a magzat mint új emberi élet: személy, aki a jog által sérthetetlen és akinek az élethez való abszolút jogát a törvényhozó az állapotos nő önrendelkezési jogára vagy más alapjogára hivatkozással alkotmányosan nem korlátozhatja. A méhmagzat élethez való joga egyedül csak az anya élethez való jogával konkurálhat.

2. A kifejtettekre tekintettel nem tudok egyetérteni a többségi határozat 1–3. pontjában foglalt megállapításokkal, továbbá a határozat 5–6. pontjában foglalt rendelkezésekkel sem. A törvényhozó álláspontom szerint az Alkotmány alapján jogszerűen nem ismerheti el az állapotos nő súlyos válsághelyzetét, mint a terhesség megszakítását alkotmányossá tevő körülményt; ugyanakkor az Alkotmánybíróság nem utasíthatta volna el a magzati élet védelméről szóló Magzatzvédelmi törvény egésze, illetőleg egyes rendelkezései alkotmányellenessége megállapítását kérő – a határozattal elbírált – indítványokat, és azt is meg kellett volna állapítania, hogy a méhmagzat jogi státusza: személy, azaz ember.
3. Szükségesnek tartom kiemelni, hogy az Alkotmánybíróság többsége által kialakított állásponton, vagyis a határozat koncepcióján belül is elégtelennek ítélem azt a védelmi szintet, amelyet a határozat az állam objektív életvédelmi kötelezettségeként az Alkotmányból levezet, ezért a határozat 1–3. pontjához – alapvetően eltérő álláspontom fenntartása mellett – önállóan is különvéleményt fűzök.
  - 3.1. Mivel magzat nélkül nincs ember, a magzat életjogának és méltóságának az elismerése nélkül is megállapítható, hogy az Alkotmány a magzati életet a fogamzás pillanatától kezdve védi. Ezért – a határozat 1. pontjában foglalt megállapítás helyett – indokolt lett volna kimondani a határozat rendelkező részében egyrészt azt, hogy »az állam nem engedheti meg alkotmányosan az indok nélküli abortuszt«, másrészt pedig azt, hogy »az abortusz a jogállam értékrendje szempontjából leküzdendő jelenség«, vagy más megfogalmazásban: »az élethez való jog objektív oldalából az életvédelem tartalmával szemben az az alkotmányos követelmény származik, hogy az államnak

megfelelő eszközökkel hatékonyan kell küzdenie az abortusz, mint jelenség ellen».

Ha a többségi határozat szerint a méhmagzatot nem is illeti meg alanyi, elidegeníthetetlen jogként az élethez és így a megszületéshez való jog, az Alkotmányból a magzati élet védelme és tisztelete – ahogy ezt a Magzativédelmi törvény preambuluma is kifejezetten megfogalmazza – feltétlenül következik. Ezért e felfogásban is az abortusz alkotmányos indoka csak „súlyos”, alkotmányos alapjoghoz kapcsolódó indok lehet; az abortusz elleni küzdelem hatékonyságának az érdekében pedig az állam köteles a terhességmegszakítások statisztikai figyelemmel kísérésére. Az állam nem szemlélheti tétlenül, ha a terhességmegszakítások száma, vagy a megszakított terhességeknek a születésekhez viszonyított aránya nem csökken, mert az Alkotmányból folyó kötelessége az abortusz jelenségének fokozatos felszámolásán munkálkodni.

- 3.2. Minden abortusz az élethez való jogot sérti. Az államnak a törvényhozás és tájékoztatás, az oktatás és a nevelés eszközeivel is szembe kell helyezkednie a terhességmegszakítással. Jogszabályai és az állam alkotmányos felfogása nem sugallhatja azt, hogy e megtört jelenség az Alkotmány értékrendjével és emberképével összhangban áll. A védelem hatékonyságának minőségi erősödése a jövőbeni törvényhozási megoldások alkotmányosságának megítélésekor is mércéül szolgál majd mindaddig, amíg a magzat jogalanyiságát a jog el nem ismeri.
- 3.3. A magzati élet védelme az Alkotmány szerint csak a védelem erősödése irányába változhat, és annak hatékonysága nem csökkenhet. Az Alkotmánybíróság a 28/1994. (V. 20.) AB határozatában (ABH 1994, 134.) a környezetvédelmi status quo megőrzésének kötelezettségét vizsgálva megállapította, hogy »az állam a természetvédelem jogszabályokkal megállapított szintjét nem csökkentheti, kivéve, ha ez más alapjog vagy Alkotmányos érték érvényesítéséhez elkerülhetetlen. A védelmi szint csökkentésének mértéke az elérni kívánt célhoz képest ekkor sem lehet aránytalan.«

Álláspontot szerint az Alkotmánybíróság határozatában az élethez való jog objektív védelmére – a határozat koncepciójának talaján is – e követelménynél szigorúbb alkotmányos követelményt kellett volna megállapítani, tekintettel a méhmagzat létének egyediségére, azaz arra, hogy minden magzati életből egyedi és helyettesíthetetlen emberi élet születik. Az államnak ezért az abortusz »statisztikai kockázatának« leszorítása mellett azon kell munkálkodnia, hogy minden diszkrimináció nélkül minden egyes magzat megszülethessen.”

AZ ÉLET SZOLGÁLATA NAPJAINK EURÓPÁJÁBAN*

Lábady Tamás

P. Henry Boulad *Jézus napjainkban* című kis könyvének egyik jelenetében írja, hogy „Jézus EZEKBE A NAPOKBAN egy New York-i női klinika koraszülött osztályát látogatta meg. Megállt az egyik inkubátor előtt, hogy szemügyre vegye a parányi emberkét, aki a bura alatt rugdalózott. [...] Nem könnyű kimondani, hogy e plasztikbura alatt ott van egy teljes ember. [...] Csupa tehetetlenség, gyöngeség és kiszolgáltatottság ez az apró lény. De óriási reménység is... Hogyan is voltam képes egykor ezt a csodálatosan megálmódott embert megvalósítani és a teremést ezzel a mesterművel teljessé tenni? Hogyan is valósult meg ez a csoda? [...] Évszázadokig, évezredekig, évmilliókig álmodtam erről az egyetlen emberi lényről[...].Szívem szenvedélyesen vágyott utána, mélységesen szerettem őt. És éppen ez az igaz szeretet hívta életre, amikor eljött az ő ideje[...].Ebbe a még semmi emberkébe beleleheltem isteni lehetemet, beleadtam erőmet és minden örömet, ebbe az egyetlen lénybe árasztottam egész szeretetemet[...].Minden embernek megvan a maga saját története. Minden egyes ember egy szent történet [...]. Történetének igazi kezdete titokzatosan rejtőzködik az idők végtelenségében, a világ kezdete előtt, az én szívemben, időtlen örökkévalóságom mélyén... Ó, ha hinni tudná ezt a világ!”¹

Sajnos azonban – az elmúlt és következő napok tapasztalata alapján – úgy tűnt Jézus számára, hogy mindezt nem hiszi a teremtett világ. Jézus ugyanis – Boulad csodálatos jelenés-képeit kikölcsönözve és folytatva – néhány nap múlva az Európába menekülők áradatához csatlakozott barátaival együtt. Jézus a menekültekhez hasonló ruhát és teljesen lejárt cipőt viselt, közel-keleti arcvonásai és bőrszíne semmiben sem különbözött a bevándorlókétól. Már korábban látta a Földközi-tenger partjaihoz kivetett 3 éves kisfiú holttestét, az európai embercsempészek hálójába került 71 szerencsétlen megfulladt ember – köztük gyerekek – már oszlásnak indult testi roncsait, a csempészek felborult lélekvesztőin tengerbe fült több mint háromezer áldozat sokaságát, a héthónapos várandós édesanyját, akitől el akarták választani férjét és 3 éves kisfiát, szóval látta az ember igazságtalanságainak és gyengeségeinek a legsötétebb dolgait.

Barátai meglepődve fedezték fel, hogy Jézus arcán egy-egy könnycsepp csordul végig, miközben „a lelke mélyéig megrendült” attól, hogy ezek a tömegek elhagyni kényszerültek háborútól felsebzett hazájukat és – mint Isten választott népe a pusztá-

* Elhangzott 2015. szeptember 18-án, a Gaizler Gyula-Emlékérem átvétele alkalmából.

¹ P. Henry Boulad: *Jézus napjainkban*. Budapest, Ecclesia, 1996. 20–22.

ban való hosszú vándorlás során – valóságos exodust megélve vonszolták fáradt testüket az általuk ígéret földjének tartott Európába.

* * *

Jézus barátai leültek a vasúti sínek mellett egy tisztáson, és kérték a Mestert, üljön közéjük és válaszoljon kérdéseikre. Közben a menekültek százei mentek el mellettük a vasúti síneken lépkedve.

Rövid várakozás után egyikük megszólalt: Mester! Mire jó ez az örület? Ez a mérhetetlen tragédia? Hol talál otthonra itt Európában ez a milliányi ember? És mi lesz a keresztény Európával, az iszlám, a muzulmánok ilyen tömeges bevándorlásával?

Jézus tekintete a meszességbe veszett, aztán így szólt barátaihoz: Ugye tudjátok, hogy az első nagy történetíró, a történetírás atyja, Hérodotosz ajándékozta meg – az én sugallatomra – ezt a kontinenst Európa nevével, Európa mítoszával. Azt azonban alighanem csak kevesen tudják, hogy Hérodotosz maga is migráns volt. Európa első prominens bevándorlója ugyanis Helikarnasszoszban született énelöttem 485-ben, az akkor még Helléspontosznak nevezett Dardanelláknak az ázsiai oldalán. Hérodotosz forrófejű ifjúként részt vett egy államcsínyben, és emiatt üldözöttként menekülnie kellett – ahogy ő nevezte – a Napnyugatra, azaz Európába, hogy csodálja Athént, a periklészi demokráciát, és hogy megírja az első nagy történelmi művet a perzsa háborúk koráról, Hellasz és Perzsia, Európa és Ázsia antinomiájáról. Hérodotoszon, az Európa-elnevezés copyrightjának birtokosán azonban nem segített Athén iránti lojalitása és szolgálkúsége, hanem mint az Európába migráló idegen, hazátlanul és névtelenül halt meg Dél-Itália egyik falvában.

A migráció, az Európába menekülés tehát Európa történetének kezdetében forrásozik. Azt kérditek, hogy két és fél ezer év után otthont ad-e Európa a Hérodotosz-féle migránsoknak? Nem tudom. Ti magatok, a közös Európa polgárai irányítjátok történelmeteket. Atyám a világot rátok bízta és az azzá lesz, amit ti csináltok belőle. Mindenesetre a mostani krízisben rá kell gondolnia Európának, hogy a legújabb kori történelmében sok milliányi számban nem adott otthont a saját ivadékaiknak. Millió és millió emberi magzatot pusztított el, és pusztít el ma is, akik Európában – Európa bűnei miatt – hazátlanokká lettek. Így Atyám fogadja be őket a „mennyei hazába”. Európa végig gondolhatná, hogy nem található-nak-e otthonra a „pásztor nélküli juhok” a megölt magzatok megüresedett helyein – és akkor még mindig maradna Európának tere arra, hogy most már ne pusztítsa tovább saját ivadékait. Bizonyos, hogy Európa legalább annyi migránst be tudna fogadni, ahány magzatot megölt. Alaptörténete az Evangéliumnak az „irgalmas szamaritánus”, és alapparancsa az „ellenségszeretet”. Ti tudjátok, hogy minden egyes megfogant emberi lénybe – így a más istent valló migránsokba is – egytől egyig, külön-külön mindegyikbe beleleheltem isteni lehetetemet és valamennyien Atyám képét hordozzák, így kivétel nélkül méltóak az életre, amely szent, mert isteni forrásból ered. Európa ezzel a legújabb kori népvándorlással rendkívüli választás elé került: az európai önzés bűneinek tevékeny megbánójaként vagy megvalósítja a közös Európa-ház egyik megálmodójának, Robert Schumann-nak a crédóját, hogy ti. „A közös Európát csak a konkrét cselekedetek fogják létrehozni, amelyek mindenekelőtt a szolidaritásban nyilvánulnak meg”, azaz a szolidaritás és a szubszidiaritás mély tartalma szerint otthont és hazát ad a más kontinensről Európába jövőknek, vagy rendre megakadályozza a bevándorlást, ezzel végérvényesen otthon-

talanná és hazátlanná téve őket, amíg meg nem hálnak, mint Hérodotosz, az Európai Unió valamelyik globális falvában. Ebben a rendkívüli történelmi helyzetben Atyám egy óriási lehetőséget adott Európának azzal, hogy Európa még bizonyíthatja: az irgalmasság és a szeretet Evangéliumát ragyogtatja a világ felé. Hogy ebben a kegyelmi időben a megtérésben képes előbbre haladni.

Ezért mentem el Róma püspökéhez, Ferenc földi helytartóhoz, és kértem, hogy kiáltvánnyal, pápai szózáttal forduljon Európa minden egyházi helyéhez, kérve őket, hogy a menekültek befogadásával konkrétan juttassák kifejezésre az Evangéliumot. Európának tehát most döntenie kell. A szeretet és az irgalmasság erejével vagy győzedelmeskedik az iszlám fölött, vagy Európa elveszíti keresztény voltát, amit egyébként már több mint egy évtizede annak, hogy nem vállalt fel. A szereteten és az irgalmasságon a világ erői, „a pokol kapui” sem tudnak győzedelmeskedni.

Én ennél többet nem tehetek. Hiszen ott élek és próbálok munkálkodni minden egyes ember tudatának mélyén. Az én szívem ver minden egyes emberszív közepén. Kár, hogy egyre kevesebb szív tudja, hiszi ezt. Azt azonban még elmondom nektek – azért, hogy legyen reményetek – hogy van egy másik Európa-történet is, amely sokkalta biztatóbb, mint a migráns Hérodotoszé. A történet szerint Zeusz főisten beleszeretett a szépséges föníciai királylányba, akit Európának hívtak. Amikor a gyönyörű hajadon Szidonban virágot gyűjtött egy tavaszi mezőn, Zeusz bika képében közeledett hozzá, megejtette, majd a hátán végigvitte az egész kontinensen Nyugatról egészen Kijevig, majd Krétán hagyta, ahol tőle származtak a sziget hatalmas királyai és a királyok alattvalói, akik aztán bevándoroltak a kontinensre és benépesítették Európát. A történet profán, hiszen Zeuszról, a pogány főistenről szól. Ugyanakkor azonban valahol szent is. Szent, mert benne Európa elválaszthatatlanul összekapcsolódik a teremtéssel, a termékenységgel, az életfákasztással, és általában az élet szolgálatával. Szent, hiszen magáról az életről szól, a kontinensen ugyanis nemcsak a szép föníciai királylány, de utódai, így a krétai bevándorlók is otthonra leltek és benépesítették egész Európát. Vajon megismétlődik-e ez a második Európa-történet a mostani bevándorlásokor? Imádkozzuk ezért együtt: Atyám legyen meg a Te akaratod!

– BESZÁMOLÓ –

SZÓLÁSSZABADSÁG ÉS BLASZFÉMIA – HATÁRVONALAK A KÜLÖNBÖZŐ KULTÚRÁKBAN

A Magyar Tudományos Akadémia Médiatudományi Kutatócsoportja és a Franciaországi Ösztöndíjasok Egyesülete, a Francia Intézet támogatásával, 2015. október 30-án konferenciát rendezett a Budapesti Francia Intézet auditoriumában *Szólásszabadság és blaszfémia – határvonalak a különböző kultúrákban* címmel. A rendezvényt Franciaország budapesti nagykövete, Éric Fournier nyitotta meg, aki beszédében kifejtette, hogy a szóban forgó témát egyfelől a párizsi *Charlie Hebdo* szerkesztőségében idén januárban történtek adták, ugyanakkor felhívta a figyelmet arra is, hogy napjainkban számos háború zajlik a vallási ellentétek okán. A nagykövet után Bartóki-Gönczy Balázs, a Franciaországi Ösztöndíjasok Egyesületének elnöke, a PPKE JÁK doktorandusza mondott köszöntőt, rámutatva arra, hogy az internet korában az egyes kultúrák közötti feszültségek egyre többször kerülnek előtérbe. A konferencia céljaként a közös gondolkodást jelölte meg, a véleménynyilvánítás szabadsága és a blaszfémia erkölcsi – egyes államokban jogi – tilalmának konfliktusa kapcsán. Véleménye szerint a kérdés nem pusztán jogi kategória, azt történelmi, vallásfilozófiai oldalról, illetve más kultúrák szemszögéből is meg kell vizsgálni.

Előadások

Trócsányi László (igazságügyi miniszter, egyetemi tanár, SZTE ÁJK) előadásának kezdő gondolataiban kérdésként vetette fel: korlátozhatja-e a szólásszabadságot a blaszfémia tilalma? Vagyis lehet-e, kell-e büntető-, illetve polgári jogi védelemben részesíteni azt, amit egy adott vallás hívei szent dolognak tartanak? A miniszter szerint még egyazon jogcsaládon belül sem könnyű egyensúlyt és egységes választ találni a kérdésre. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjoga e tekintetben széles mozgásteret enged a tagállamoknak, óvakodva attól, hogy e területen egységes európai mércét állítson fel. A miniszter hangsúlyozta, hogy a globalizáció idején a különböző népek, eszmék, jogrendszerek, vallások, kultúrák találkozása elkerülhetetlen. A különböző szabályozási szintek mellett az Alaptörvény jelentőségét emelte ki; ebben a miniszter szerint három olyan kulcsfogalom van, amelyek együtt segítenek eligazodni, helyes jogszabályokat alkotni és megfelelő döntéseket hozni. Ezek pedig a szabadság, a felelősség és az emberi méltóság. Ha ez a három vendendő érték egyaránt érvényesül, akkor az egyének és a közösségek is békében fognak élni egymással. Az ember szabadságához és méltóságához is hozzátartozik, hogy hitét, vallását, identitását tiszteletben tartsák. Tehát ezek is ugyanúgy vendendő értékek. Mindehhez azonban mindenkinek az egyéni lelkiismeretére is szükség van: az Alaptörvény, illetve a teljes

jogrendszer is ennek csak a kereteit teremtheti meg. A főszereplő ugyanis maga a jogait gyakorló személy. Ekkor kerül előtérbe újra a vallás, a kultúra, amelyek formálják a lelkiismeretet. Itt lesz hangsúlyos az az „aranyszabály”, amely valamilyen formában minden vallás tanításában ott van, s nem csak egyes civilizációk, hanem az egész emberiség civilizációjának az alapja: ne tedd azt a másikkal, amit nem szeretnél, hogy veled is megtegyenek, de azt viszont igen, amit magadnak is kívánnál. Védj úgy a másik szabadságát, mint a sajátodat; örködj a másik méltóságán úgy, mint a sajátodon. Ősi recept, de a 21. században érdemes lesz újra elővenni és alkalmazni, nem csak egyéneknek, hanem közösségeknek és népeknek egyaránt.

A második előadást *Koltay András* (az MTA BTK Médiatudományi Kutatócsoportjának vezetője, a PPKE JÁK egyetemi docense) tartotta, aki elmondta, hogy blaszfémnek a valamely vallást (annak hittételeit, tisztelt személyiségeit) gyalázó, sértegető, a megtámadott vallás híveit indokolatlanul sértő, megbántó véleményt tekinthetjük. Az ilyen vélemény megítélésekor kiemelt jelentősége van a véleménynyilvánítás stílusának, és háttérbe szorul a kritika tartalma. A blaszfémia korlátozásának kérdése nem az egyházak, felekezetek kritikákkal szembeni védelmének szükségességéről szól. Az előadó az Emberi Jogok Európai Bírósága által eldöntött *Handyside-ügyet* [*Handyside v. the United Kingdom* (no. 5493/72)] idézte, amelynek gyakran emlegetett tétele szerint önmagában a szólás sokkoló, sértő, zavaró jellege nem alapozza meg a szóláskorlátozás lehetőségét. Véleménye szerint nem korlátozhatjuk általában a blaszfém vélemény tartalmát, legfeljebb csak magának a vélemény kifejezésének a módját. Az indokolatlanul sértő, bántó vélemény, amely semmilyen formában nem járul hozzá a közéleti vitákhoz, korlátozható. Az „indokolatlan sértés” mint a szóláskorlátozást megalapozó tényálláselem nem idegen a szólásszabadság más területeitől sem. Koltay András rámutatott, hogy a gyűlöletbeszéd korlátozása mellett egyik fő érv, hogy az az emberi méltósághoz való jogot sérti. Míg a „sérelem” szükségszerűen szubjektív, addig a méltóság az egyén társadalmi pozícióját, egyenlőként való elismerését érinti. A gyűlöletre uszítást nem (vagy nem elsősorban) azért büntetjük, mert az sérti a megtámadott közösség tagjait, hanem azért, mert veszélyezteti jogaik gyakorlását. A jog és a vele járó felelősség kapcsolata vonatkozásában kérdésként vetette fel, hogy a jog biztosítása nem jelenti-e egyben a jog gyakorlójával szembeni türelem, megértés, elfogadás szükségességét is?

Első panelbeszélgetés: filozófiai-történeti megközelítés

A konferencia első panelbeszélgetésének előadásait *René Noualhait* (a Lyoni Egyetem Dijoni részlegének nyugalmazott fakultásalapító rektora) kezdte meg. Felszólalásában a vallások gúnyolódáshoz történő viszonyáról beszélt a Mohamedről készített rajzok kapcsán. Emlékeztetett a történelmi tényre, hogy a konstantinápolyi zsinat kimondta Jézus Krisztusról, hogy „igazi Isten és igazi ember”, ami annak idején hatalmas ábrázolási problémát vetett fel: hogyan ábrázolható az ember az isteniben, és az isteni az emberben? Hiába volt „igazi ember is”, nevetés közben mégsem jelenítették meg (a gyermek Jézus szórakozásáról pedig kevés szó esik az apokrif iratokban). Nyugat-Európában és Québec tartományban aztán a hagyományos vallási keretek összeroppa-

nása a társadalom masszív szekularizációjában öltött testet, amely örömmel élt a karikatúrák nyújtotta lehetőségekkel; a *Charlie Hebdo* is ebből a mozgalmából született, és kezdetektől a határokon egyensúlyozott. Bár az közismert, hogy a legérzékenyebb viták az iszlám vallással kapcsolatos karikatúrákhoz kötődnek – és már a 2005-ös dán Mohamed karikatúra megmutatta, hogy a „képrendőrség” szükség esetén milyen gyorsan összeáll –, az iszlámnak nem minden ága tiltja a Próféta ábrázolását. Vannak azonban az iszlámnak olyan irányzatai, amelyek – a Koránból levezetve – az ilyesmit szégyenletesnek tartják. Nem biztos tehát, hogy a vallásos témájú gúnyolódás a jövőben is olyan magától értetődő és egyszerű lesz, mint az elmúlt évtizedekben. A probléma gyökere az előadó szerint abban áll, hogy a vallásos rend jellegéből adódóan jelképes, a megjelenítések pedig szükségképpen elégtelenek.

A panel második felszólalója *Szombathy Zoltán* (az ELTE BTK egyetemi docense) volt, aki előadásában kifejtette, hogy az utóbbi évek eseményei (például a *Charlie Hebdo*-ügy) irányították a figyelmet az iszlám kultúra blaszfémiaival kapcsolatos érzékenységre. Minthogy a blaszfémia fogalmának nincs egyetlen arab nyelvű megfelelője, az előadás először áttekintette a vonatkozó terminológiákat, majd ezek közül egyet kiemelve (szabb ar-raszúl – a Próféta gyalázása) megvizsgálta a muszlim vallásjogi források – mindenekelőtt al-Kádi Ijád al-Jahszubi műve, a *Kitáb as-sifá* – útmutatásait. Ezután az előadó elemezte a türelmesebb muszlim megközelítések érvelését, s végül a vallásjogi elmélet és a gyakorlat, valamint a jogalkalmazás közti jelentős eltérésekről beszélt. Az előadás bemutatta, hogy a muszlim vallástudósok hogyan használták a muszlim jog egyik alapvető technikáját, a mögöttes szándék (*nijja*) vizsgálatát arra, hogy az elméletileg előírt súlyosabb büntetéseket ne kelljen alkalmazni például blaszfémia-gyanús ügyek esetében.

Szatlóczkyné Gajdóczy Zsuzsanna (ny. főiskolai tanár, a GERFEC magyarországi képviselője) felszólalásának bevezető soraiban Kertész Imre szavait idézi, aki a *Végső kocsmá* című könyvében Európa liberalizmusáról azt állította, hogy gyermeg és öngyilkos. Európa öngyilkos liberalizmusa túlteljesített civilizáció, amely saját ellenességét imádja. Az előadó szerint eme jóslat kezd bekövetkezni, és a globális, mondiale migrációs kérdésekre ugyanilyen válaszokat kell adni. Az előadó szerint a ‘szabadság’ kifejezés nem azonos a szabadossággal és a szabadságnak is van határa. Állítása szerint a mérték egyben maga az érték. A szatírára szüksége van a demokráciának, de a szatírának gyűlöletmentesnek kell lennie. Előadásában mondanivalóját többek között Csontváry Kosztka Tivadar *Baalbek* című festményével illusztrálta. A festmény Baalbek városát, egy napvárost ábrázol, amely tulajdonképpen híd az Eufrátesz és a Nílus között, és a különféle kultúrák között transzmissziós szerepe van, ezt a szerepet jelképezi. A Baalbek a rosszul vezetett emberi civilizációnak, a morális válságban lévő civilizációknak a szimbóluma. Az előadó szerint a jelenkor is egy barbarkorszak, amelyben jól megfigyelhető a nyelvek közötti értetlenség. Néha nemcsak az egyik európai nem érti a másikat, de sok esetben ugyanez megtörténhet akár két magyar ember között is. Szükséges a szavak etimológiai értelmezése, valamint a kultúrtörténet, civilizációtörténet, művelődéstörténet másként való alkalmazása is. Az előadó kiemelte, hogy monologizált világunkban a dialógus kiemelten fontos lenne, hogy ha

nem a háborúban fejlődő Európát akarjuk építeni. Másképpen fogalmazva: Európa „identifikációjának revitalizálására” van szükség.

Mezei Balázs (egyetemi tanár, PPKE BTK) prezentációjában elválasztotta egymástól a párizsi merényletet – amelyet állítólag az ottani vicclap vallásellenes megnyilvánulásai váltottak ki – a blaszfémia vallási jelenségétől. Rámutatott arra, hogy az utóbbi kifejezés eredetileg „buta, érdemtelen beszédet” jelentett, és már Platón is az istenekről és a vallásról való méltatlan megnyilvánulásként használta, olykor a „szentségtörés” értelmében. Az Újszövetségben (Márk 3:29) pedig a Szentlélek elleni „káromlásként” jelenik meg, mint olyan bűn, amely nem bocsáttatik meg. A blaszfémia általában megbocsátható – csak a Szentlélek elleni blaszfémia nem. De miben is áll ez a káromlás, a blaszfémia? A bibliai hely szerint egyértelműen az isteni abszolút szabadság kétségbe vonásában, megsértésében, amely szabadság a maga módján valószínűleg az üdvösséget. Fel kell figyelni arra, hogy az említett igehelyen Krisztus csodatevő erejének forrásáról folyik a vita; itt azok követnek el blaszfémiát, akik kétségbe vonják, hogy ez a gyógyító erő a Szentlélek. Filozófiai szempontból fontos felfigyelni arra, hogy Szókratészt olyan vétkéért ítélik halálra, amelyeket ma kapcsolatba hoznánk a blaszfémiával. Még ennél is erősebb azonban, hogy a blaszfémia általános fogalma a kereszténységben pozitív erőként jelenik meg, Isten Fiának megvetése és gyötrelmes kereszthalála formájában. Az, ami más vallási formákban elképzelhetetlen, az a kereszténységben alkotó erő, hiszen a felix culpa által, kegyelemből valósul meg Isten Országáé. Ezzel a blaszfémia kultúrtörténete megváltozik, és a kereszténységet egyfelől a blaszfémia újabbnál újabb formáinak teszi ki, másfelől a kereszténység éppen a blaszfémia felemelője, szublációja. Az előadó szerint a kereszténység ezen sajátossága tette lehetővé a szekularizáció kialakulását, vagyis végeredményben a modernitást. A blaszfémia filozófiai értelme abban áll, hogy szublálható. Mindezt szem előtt tartva mégis azt kell mondanunk, hogy a vallásellenes blaszfémia, amely tagadja a szubláció lehetőségét, súlyosan romboló erő. A jog és az erkölcs a blaszfémiát blokádnak kell hogy tartsák, s ha ez mégsem teljesíthető, biztosítani szükséges a szakrálisba való felemelkedését. A mai nyugati világban ez utóbbi lehetőség nincs jelen, mivel hiányzik az a kontextus, amiben ez a felemelkedés végbemehetne. A kereszténység plauzibilitása korunkban egyre gyengébb, s jelenleg nincs más erő, amely a felemelést társadalmi, morális és egyéni szinten biztosíthatná. Így szabad tere nyílik az értelmetlenül és öncélúan blaszfém megnyilvánulásoknak, amelyek nem csak haragot és bosszúvágyat váltanak ki, hanem a legsúlyosabb politikai manipuláció lehetőségét is megnyitják.

Második panelbeszélgetés: jogi megközelítés

A jogi megközelítést tárgyaló második panelbeszélgetést *Lilia Bensedrine-Thabet* (az Université de Strasbourg tanára) nyitotta meg. Beszédében kifejtette, hogy a világban történt események nem függetleníthetők teljes mértékben egymástól, hiszen a világ egyik pólusán történt fejlemények, negatív történések hatással vannak annak másik felére is. Azonban a felmerülő események megítélése kapcsán mindig a kontextus alapján tudunk ítéletet hozni, ugyanis például van, ahol egy adott esemény provokatív és blaszfém, míg máshol elfogadott, a véleménynyilvánításhoz való jog része lehet. Az

előadó a tunéziai alkotmány rendelkezéseit idézte, amely a vallás tiszteletét és a szólásszabadság együttes érvényesülését az állam pozitív feladatául tűzi, és amely civil kezdeményezésre került az alkotmányba.

Török Bernát (alkotmánybíróági főtanácsadó, a Nemzeti Közszerződési Egyetem tanársegédje) előadásának kezdéseként leszögezte: a szólás okozta ártalom létjogosultsága nem tagadható. Ezt követően azt vizsgálta, hogy a blaszfémia milyen ártalmat eredményezhet mások jogai viszonylatában. Kifejezésre juttatta, hogy a blaszfémia nem személyében támadja az adott embert, hanem a közösséghez tartozás révén válik sérelmessé. Nehéz mércét találni a fájdalom méréséhez, azonban az indíték sohasem lehet az öncélú méregetés.

Schanda Balázs (a PPKE JÁK egyetemi tanára) előadásában a korábbi és a modern szabályozásokat hasonlította össze. Véleménye szerint a korábbi szabályozások Istent védik, míg a jelenkori normák egyértelműen az embert, az ember vallási meggyőződését állítják a középpontba. Előadásában a 30/1992. (V. 26.) számú AB határozatot idézte, amelyben megjelenik egy állítás, miszerint ahol tiltják a szabad szólást, ott nagyobb a blaszfémia előfordulása. Schanda Balázs szerint azonban ez nem jogi érv, és nem is lehet az. Az előadó kifejtette, hogy az államnak felelőssége van arra vonatkozóan, hogy a tévúton járó eszméket korrigálja és jogi keretek között tartsa.

Kukorelli István (az ELTE ÁJK egyetemi tanára) felszólalásában kifejtette, hogy az európai gondolkodásban tulajdonképpen versengő alapjogok közti egyensúlyt keresik a jogalkalmazók. A szóban forgó alapjogok az előadó véleménye szerint (szólásszabadság, valamint a lelkiismereti- és vallásszabadság) között nincsen hierarchia, ezért nehéz feladat az egyensúlyt megtalálni közöttük, és leegyszerűsítve tulajdonképpen egy identitás-értékvita áll fenn e két jog között. A felszólaló szerint az egyháztörténet a blaszfémiához kötődik. Állítása szerint három megoldás fordulhat elő a blaszfém tartalmak tiltás nélküli korlátozása. Kukorelli István szerint az utóbbi lehetőség bizonyulhat *de lege ferenda* valóságos megoldásnak. Előadásának végén a tordai országgyűlés jelentőségét hangsúlyozta, amely egy vallási békeszerződés volt, elhíresült állítása szerint pedig elvi éllel kimondta, hogy toleránsnak kell lenni más vallása iránt. Az előadó prezentációját úgy zárta, hogy ha ez utóbbi tolerancia hiányzik, akkor a jog eszközeivel nehezen tudjuk korrigálni a felmerülő problémákat.

SZEGHALMI Veronika